

The professional readiness of the future teacher of a foreign language for pedagogical activity is characterized by his professional qualifications and a certain combination of personal qualities and properties.

It is worth noting that the organization in higher education institutions of the professional training of future teachers of a foreign language has certain features based on an integrated approach to ensuring the content of the educational process.

A definitive analysis of the concept of «professional and pedagogical training of future teachers of a foreign language» suggests that the result of this process is general cultural, professional, psychological and pedagogical, linguistic, methodologically technological preparation, which is an important condition for ensuring the quality and productivity of educational, practical and educational components of specialized training for high school students.

Key words: future teacher of a foreign language, professional and pedagogical training, professional competence, readiness, professional readiness, training, education, pedagogical process.

УДК 373.2.015.31:172.15

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2019.71.64>

Якименко С. І.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДО НАСТУПНОСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ТА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Розглядаються питання підготовки вчителів початкової освіти до наступності формування національно-патріотичної самосвідомості старших дошкільників та молодших школярів.

У вихованні патріота велика роль відводиться початковій школі. Патріотичне виховання передбачає систематичну підготовку особистості до суспільного життя в умовах демократії та поєднує в собі громадянські знання та готовність особистості брати участь у суспільному житті країни, патріотичні чесноти-норми, установки, цінності та якості, притаманні патріоту демократичного суспільства. Виховувати свідомого патріота означає формувати в учня комплекс особистих якостей і рис характеру, що є основою специфічного способу мислення та спонукальною силою повсякденних дій, вчинків, поведінки. Це патріотична самосвідомість, громадянська відповідальність, мужність, повага до Конституції, законів Української держави, досконале знання державної мови, повага до батьків, свого родоводу, до традицій, дисциплінованість, працьовитість, піклування про природу, фізична досконалість, моральна чистота, висока художньо-естетична вихованість.

Патріотичне виховання особистості здійснюється шляхом системної організації навчальної, соціальної та суспільно-корисної діяльності, спрямованої на дотримання прав та обов'язків громадянина. Становлення патріотичної компетентності особистості пов'язано з формуванням базових цінностей української та світової культури, які визначають її патріотичну самосвідомість. Формування патріотичних ціннісних орієнтирів ґрунтується на соціокультурних досягненнях багатонаціонального народу, народів інших країн, культурних та історичних традицій рідного краю. Патріотичне виховання молодших школярів у сучасній початковій школі повинно здійснюватися на засадах системного підходу відповідно до вікових і пізнавальних можливостей учнів. Підґрунтям для патріотичного виховання є політичне, правове та моральне виховання, що реалізується шляхом організації навчальних занять, проведення позакласної роботи та створення відповідного демократичного середовища, формування соціальної та комунікативної компетентності у навчально-виховному процесі. Зміни акцентів у суспільній свідомості зумовлюють зміну вимог у педагогічній освіті. Тому важливим у контексті дослідження проблеми підготовки майбутнього вчителя до патріотичного виховання молодших школярів вважаємо сформованість патріотичності в майбутніх учителів.

Ключові слова: старші дошкільники, молодші школярі, вчитель, освіта, виховання, навчання, самосвідомість, наступність.

Суверенній Україні потрібні громадяни, які мають глибоко усвідомлену життєву позицію. Виховати таких особистостей можна за умови розвитку національної освіти, в якій система виховання та навчання ґрунтується на ідеях народної філософії, засадах української етнопедагогіки, народознавства, основах християнської релігії, наукової педагогічної думки, родинного виховання тощо.

Однією із нагальних потреб сучасного українського суспільства є формування у молодого покоління національно-патріотичних почуттів, активної життєвої позиції й соціальної відповідальності. Ефективність цього процесу зростає за умови залучення школи та сім'ї, які є найважливішими суб'єктами виховання. Успішне здійснення виховання старших дошкільників та молодших школярів передбачає глибоке знання вчителями початкової школи і врахування в своїй роботі вікових та індивідуальних особливостей, тенденцій розвитку школярів в сучасних умовах, які вимагають формування громадянина, патріота правової, демократичної держави. Актуальним є необхідність виховання гуманних почуттів: любові до людини, поваги і піклування про неї, доброти, співчуття, великодушності, толерантності тощо.

Патріотичне виховання – це один із складників системи гармонійного розвитку дошкільника. Базисом національно-патріотичного виховання є певна сума знань, окреслена Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні. Чинна програма економічної і соціальної розбудови Української держави має блок завдань, спрямованих на розвиток освіти і виховання підростаючого покоління. Одним із пріоритетних проявів цих

завдань є створення певних передумов громадянської поведінки, побудованих на засадах моралі. Виокремлюючи із системи освіти дошкільний вік, науковці розглядають його як період, в якому закладаються основи національно-патріотичного виховання, формується патріотична самосвідомість, громадянська відповідальність особистості дитини. Тому наразі національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку розглядається як пріоритетний напрям освітньої діяльності [2].

Актуальним проблемам педагогічної підготовки вчителя початкових класів до національно-патріотичного виховання у своїх працях приділяють увагу педагоги О. Вишневський, П. Ігнатенко, Т. Завгородня, П. Кононенко, Н. Косарева, Л. Крицька, В. Кузя, Ю. Руденко, М. Стельмахович, Б. Ступарик, К. Чорна, П. Щербань та інші. Суть національного патріотизму розкрито у працях Г. Ващенко, І. Огієнка, С. Русової, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, К. Ушинського та інших.

Мета статті – розгляд питання підготовки вчителів початкової освіти до наступності формування національно-патріотичної самосвідомості старших дошкільників та молодших школярів.

Актуальність питання національно-патріотичного виховання старших дошкільників та молодших школярів зумовлюється тим, що формування громадянської позиції свідомого українця має полягати в активному обстоюванні традиційних для нашого менталітету чеснот: любові до рідної землі, товарищескості, розумної достатності, цінності родинного життя, духовного повсякденного буття, уважного ставлення до людей. Саме з раннього дитинства, з перших років життя дитини починається плекання національної свідомості й самосвідомості, прищеплення моральних ідеалів та ціннісних орієнтирів. Глибокий та системний аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури доводить, що сучасне виховання, зокрема національно-патріотичне, має здійснюватися в умовах національного виховання. Національно-патріотичне виховання вчені розуміють як «формування гармонійної, розвиненої, високоосвіченої, соціально активної й національно свідомої людини, наділеної глибокою громадянською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими й духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, працьовитістю, господарською кмітливістю, підприємливістю й ініціативністю» [4].

Відзначимо, що патріотизм (від гр. *patriotes* – батьківщина) – любов батьківщини, відданість своєму народу, гордість за свій народ, прагнення захистити його надбання, продовжити примноження його загальнолюдських і національних морально-духовних цінностей. В. Сухомлинський зазначав: «Виховання громадянина патріотом – це гармонія розуму, думки, ідей, почуттів, духовних поривів, вчинків» [1].

Національно-патріотичне виховання покликане виховувати у молодій людини високі моральні ідеали, почуття жертвового служіння Батьківщині. Відомо, що основні риси громадянина формуються в молодому віці під впливом загальнонародних цінностей, у взаємодії особистості з суспільством,

яке на кожному етапі репрезентують родина, школа та різноманітні колективи [4].

С. Лопатюк у публікації висвітлює військово-патріотичне виховання молоді в освітньому процесі. Під патріотичним вихованням автор розуміє систематичну й цілеспрямовану роботу навчальних закладів із формування національно-патріотичної самосвідомості, почуття вірності своїй Батьківщині, усвідомлення традицій [5].

Ю. Зоря у своїй розвідці розкриває організаційно-педагогічні засади використання інформаційно-комунікаційних технологій у національно-патріотичному вихованні у позашкільній діяльності [3].

Н. Скотна, аналізуючи сучасний стан та особливості національно-патріотичного виховання в сучасному українському суспільстві, називає кілька причин нагальності проблеми національно-патріотичного виховання: системна криза ідентичності, економічна дезінтеграція та соціальна диференціація; відсутність єдиної оцінки та трактування найважливіших історичних подій. Сьогодні, за словами дослідниці, стан патріотизму в Україні територіально обмежений, споглядальний та латентний. Його об'єктом виступає не Вітчизна взагалі, а Батьківщина – тобто місце, де людина народилася, її рідний край [2].

Г. Коваль указує на потребу ґрунтовної й послідовної політики національно-патріотичного виховання; наголошує, що національний патріотизм слід розглядати не тільки як любов до Батьківщини, а як вищий прояв ідентичності та політичної свідомості [3].

Нині національний патріотизм покликаний дати новий імпульс оздоровленню народу, формуванню в Україні громадянського суспільства, яке передбачає трансформацію громадянської свідомості, моральної, правової культури особистості, розквіту національної самосвідомості і ґрунтується на визнанні пріоритету прав людини.

Визначальною рисою українського національного патріотизму має бути його дієвість, спроможна перетворювати почуття на конкретні справи та вчинки, що спрямовані на користь держави. Справжній патріот повинен мати активну життєву позицію, своїми справами та способом життя сприяти якісним змінам ситуації в країні на краще. Для формування такої самосвідомості особистості має бути успішно реалізована цілісна система національно-патріотичного виховання.

Своєю чергою ціннісне ставлення особистості до суспільства й держави передбачає формування почуття патріотизму, національної самосвідомості, правосвідомості, політичної культури та культури міжетнічних відносин. Саме тому найважливішою вимогою до створення виховного простору є залучення дітей до розв'язання суспільно значущих і особистісних життєвих проблем, уможливлення набуття досвіду громадянської поведінки.

Традиційним українським ідеалом людини вважається «здорова, культурна, щаслива людина з багатогранними знаннями та високими духовно-моральними й інтелектуальними якостями, патріотичними почуттями, працьовитістю, національною і людською гідністю».

Головною тенденцією національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до своїх Батьківщини, держави, народу, нації. Системне духовно-моральне виховання має базуватися на цінностях духовної культури українського народу. Позитивним явищем сучасної освіти є те, що в новій системі цінностей, яка формується в молодого покоління, чільне місце посідають ідеї християнства.

Посилення національно-патріотичного виховання нерозривно пов'язане з трансформацією правової культури, правової та громадянської самосвідомості. Ці процеси своєю чергою ґрунтуються на такому:

- визнанні й забезпеченні в реальному житті прав людини, гідності та свободи як правових і соціальних цінностей (підхід, що ґрунтується на правах людини);
- утвердженні гуманістичної моралі та формуванні поваги до таких цінностей, як свобода, рівність, справедливість, чесність, відповідальність тощо;
- утвердженні поваги до Конституції України, законодавства, державної символіки, державної мови;
- формуванні соціальної активності особистості – готовності до участі в процесах державотворення, до виконання громадянського й конституційного обов'язку щодо відстоювання національних інтересів і незалежності держави, здатності до спільного життя та співпраці в громадянському суспільстві, здатності до самостійного життєвого вибору та готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до правових і демократичних принципів;
- гарантуванні умов для зростання добробуту народу (через свободу підприємництва, захист права на належну винагороду за працю, забезпечення соціально незахищених осіб та інші);
- знанні законодавчих положень про військову службу та військовий обов'язок, інші конституційні обов'язки, про юридичну відповідальність за їх невиконання.

Принципи національного патріотизму мають загальне значення, охоплюють всіх людей, закріплюють основи культури їхніх взаємовідносин, створювані у тривалому процесі історичного розвитку кожного конкретного суспільства. До основних принципів відносять національно-ідеологічні, суспільно-державні, соціально-педагогічні.

Патріотичне виховання – формування духовно-моральних, громадянських і світоглядних якостей особистості, які проявляються в любові до Батьківщини, до свого дому, в прагненні й умінні берегти і примножувати традиції, цінності свого народу, своєї національної культури, своєї землі. Загальна мета патріотичного виховання, на думку Г. Селевко, – виховувати у підростаючого покоління любов до Батьківщини, гордість за свою Вітчизну, готовність сприяти її процвітанню і захищати у разі потреби [5].

Патріотичне виховання особистості здійснюється шляхом системної організації навчальної, соціальної та суспільно-корисної діяльності, спрямованої на дотримання прав та обов'язків громадянина.

Становлення патріотичної компетентності особистості пов'язано з формуванням базових цінностей української та світової культури, які визначають її патріотичну самосвідомість. Формування патріотичних ціннісних орієнтирів ґрунтується на соціокультурних досягненнях багатонаціонального народу, народів інших країн, культурних та історичних традицій рідного краю.

Патріотичне виховання молодших школярів у сучасній початковій школі повинно здійснюватися на засадах системного підходу відповідно до вікових і пізнавальних можливостей учнів. Підґрунтям для патріотичного виховання є політичне, правове та моральне виховання, що реалізується шляхом організації навчальних занять, проведення позакласної роботи та створення відповідного демократичного середовища, формування соціальної та комунікативної компетентності у навчально-виховному процесі.

Висновки. Зміни акцентів у суспільній свідомості зумовлюють зміну вимог у педагогічній освіті. Тому важливим у контексті дослідження проблеми підготовки майбутнього вчителя до патріотичного виховання молодших школярів вважаємо сформованість патріотичності в майбутніх учителів. Виховати патріота спроможний лише той педагог, в якого сформований патріотизм як інтегративна якість.

Підготовку майбутнього вчителя до патріотичного виховання учнів початкової школи визначимо як усвідомлений особистісно значущий та внутрішньо сприйнятий процес формування готовності студентів здійснювати патріотичне виховання учнів початкової школи.

Готовність майбутнього вчителя до патріотичного виховання учнів початкових класів розуміємо як стан сформованості фахової компетентності здійснювати патріотичне виховання молодших школярів, яка характеризується наявністю когнітивного, мотиваційно-ціннісного та діяльнісного компонентів.

Використана література:

1. Бех І. Д. Національна ідея в становленні громадянина-патріота України / І. Д. Бех, Чорна К. Київ, 2014. 48 с.
2. Бех І. Д. Патріотизм: сучасні ознаки та орієнтири виховання. Київ : *Рідна школа*. 2015. №1-2. С. 3–6.
3. Бельська Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання : монографія. Київ : Світлич, 2006. С. 148.
4. Філімонова Т. В. Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку : навчально-методичний посібник. Миколаїв : СПД Румянцева, 2019. 152 с.

5. Якименко С. І., Якименко П. В. Професійна компетентність майбутнього вчителя як загальна умова його педагогічної діяльності. *Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу: науковий посібник для вищих навчальних закладів*. Київ, 2011. С. 24–63.
6. Якименко С. І. Формування світогляду у старших дошкільників та молодших школярів в освітньо-інтегрованому середовищі : теорія і практика : монографія. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2017. 640 с.

References:

1. Beh, I. D. (2014). Nacional'na idea v stanovlenni gromadianyna-patriota Ukrainy [National idea in becoming a citizen-patriot of Ukraine]. Kyiv [in Ukrainian].
2. Beh, I. D. (2015). Patriotyzm: suchasni oznaky ta orientyry vyhovannia [Patriotyzm: modern signs and guidelines of education]. Kyiv : Ridna shkola [in Ukrainian].
3. Belen'ka, G. V. (2006). Vyhovatel' ditey doshkilnogo viku: stanovlennia fahivciz v umovah navchannia: monografiia [Kindergarten teacher: becoming a specialist in learning: a monograph]. Kyiv : Svitych [in Ukrainian].
4. Filimonova, T. V. (2019). Patriotychne vyhovannia ditey starshohodoshkil'nogo viku: navchal'no-metodychnyy posibnyk [Patriotic upbringing of older preschool children: a textbook]. Mykolaiv : SPD Rumianceva [in Ukrainian].
5. Yakymenko, S. I., Yakymenko P. V. (2011). Profesiyna kompetentnist' maybutn'ogo vchytelia yak zagal'na umova yogo pedagogichnoi diyal'nosti [Professional competence of the future teacher as a general condition of his pedagogical activity]. Kyiv [in Ukrainian].
6. Yakymenko, S. I. (2017). Formuvannia svitogliadu u starshyh doshkil'nykiv ta molodshuh shkoliariv v osvith'o-integrovanomu seredovyshchi: teoriia i praktyka: monografiia [Formation of outlook in senior preschoolers and younger students in an educationally integrated environment: theory and practice: monograph]. Kyiv: Vydavnychiy din «Slovo» [in Ukrainian].

Yakymenko S. I. Future primary teachers' education training for the next formation of national-patriotic self-consciousness of senior preschoolers and junior schoolchildren

The article studies future primary teachers' education training for the next formation of national-patriotic self-consciousness of senior preschoolers and junior schoolchildren.

The primary role of the patriotic education is given to elementary school. It involves the systematic preparation of the individual for public life in a democracy and combines the civic knowledge and readiness of the individual to participate in the public life of the country, patriotic virtues, norms, attitudes, values and qualities inherent in the patriot of a democratic society. To educate a conscious patriot means to form in the student a system of personal qualities and traits of character, which is the basis of a specific way of thinking and the driving force of everyday actions and behavior. These are patriotic self-awareness, civil responsibility, courage, respect for the Constitution, laws of the Ukrainian state, perfect knowledge of the state language, respect for parents, their ancestry, traditions, discipline, hard work, care for nature, physical perfection, moral purity, artistic education. Individual patriotic upbringing is carried out through the systematic organization of educational, social and social-service activities aimed at respecting the rights and obligations of the citizen. The formation of the patriotic competence of a person is connected with the formation of basic values of Ukrainian and world culture, which determine his patriotic consciousness.

The formation of patriotic values is based on the social and cultural achievements of the multinational people, peoples of other countries, cultural and historical traditions of their native land. Patriotic upbringing of junior schoolchildren in modern elementary school should be done on the basis of a systematic approach in accordance with students' age and cognitive abilities. The basis for patriotic education is political, legal and moral education, which is realized through the organization of training sessions, extracurricular work and creation of appropriate democratic environment, the formation of social and communicative competence in the educational process. Changes in emphasis in the public consciousness cause changes in the requirements of teacher education. Therefore, the formation of future teachers' patriotism is important in the context of the study of the problem of future teacher's training for patriotic upbringing of younger students.

Key words: senior preschoolers, junior schoolchildren, teacher, education, upbringing, training, consciousness, continuity.